

دانشگاه قم
دانشکده الهیات
رساله دوره دکتری تفسیر تطبیقی

**عنوان: شیوه های استنباط گزاره های مشاوره ای
با تحلیل آیات قران**

**استاد راهنما:
دکتر محمد جواد نجفی**

**استادان مشاور:
دکتر محمد کاظم رحمان ستایش
دکتر محمد حسین شریفی نیا**

**نگارنده:
فاطمه موسوی**

زمستان/۹۲

چکیده

یکی از خاستگاه های گزاره های مشاوره ای در جوامع قرآن باور، آموزه های استنباط شده از آیات است. در پژوهش حاضر، شیوه های استنباط این گزاره ها از آیات قرآن بررسی می شود. بررسی شیوه های استنباطی در این پژوهش، با روش تعریف به مثال است. مطابق با این روش، نمونه هایی از مشکلات روانی، زناشویی، اقتصادی و تربیتی خانواده بررسی می شوند. سپس گزاره های مشاوره ای در مواجهه با این مشکلات، از آیات کریمه استنباط می گردد و از این رهگذر، شیوه های استنباطی آشکار می شود. استناد به دلالت های التزامی و اشاری، فحوای کلام، واژه شناسی، تنقیح مناط، استفاده از قاعده ی «العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص المورد» و الگوگیری از روش های ارائه شده در قرآن در برخورد با مخاطبان از جمله شیوه هایی است که در استنباط گزاره های مشاوره ای به کار می رود. رهاورد این پژوهش، مجموعه گزاره هایی است که از متن آیات قرآن استنباط شده و برای مشاوران در فرآیند مشاوره و مراجعان قرآن باور قابل استفاده است. علاوه بر این راهی نو در تفسیر و تأویل آیات با رویکرد مشاوره ای گشوده است که می تواند در پژوهش های مشاوره ای مبتنی بر قرآن مورد استفاده ی پژوهشگران قرار گیرد.

واژگان کلیدی: آموزه های قرانی، مشاوره قرانی، گزاره های مشاوره ای، شیوه های

استنباط

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات.....	۱
۱-۱. بیان مسأله.....	۲
۲-۱. سؤال های پژوهش.....	۳
۳-۱. فرضیه های پژوهش.....	۴
۴-۱. اهمیت پژوهش.....	۵
۵-۱. اهداف کاربردی پژوهش.....	۵
۶-۱. روش پژوهش.....	۶
۷-۱. پیشینه.....	۷
۸-۱. مفاهیم کاربردی پژوهش.....	۹
۱-۶-۱. مشاوره.....	۱۰
۲-۶-۱. مشکل.....	۱۲
۳-۶-۱. گزاره های مشاوره ای قرآنی.....	۱۳
۹-۱. ساختار پژوهش.....	۱۳
فصل دوم: مباحث مقدماتی.....	۱۵

- ۱-۲. مبانی استنباط گزاره‌های مشاوره‌ای از قرآن..... ۱۶
- ۱-۱-۲. ساختار چند معنایی قرآن..... ۱۵
- ۲-۱-۲. فطری بودن آموزه‌های قرآنی..... ۱۷
- ۳-۱-۲. حکیمانه بودن کلام قرآن..... ۱۸
- ۴-۱-۲. معناداری زبان قرآن..... ۲۰
- ۵-۱-۲. وجود آموزه‌های مبنایی فن مشاوره در قرآن..... ۲۱
- ۲-۲. قواعد استنباط گزاره‌های مشاوره‌ای از قرآن..... ۲۱
- ۱-۲-۲. توجه به قرائن..... ۲۱
- ۲-۲-۲. توجه به سبب نزول؛ شأن نزول؛ فضای نزول..... ۲۲
- ۳-۲-۲. توجه به اهداف کلام و محورموضوع..... ۲۴
- ۴-۲-۲. توجه به آیات دیگر..... ۲۵
- ۵-۲-۲. توجه به روایات..... ۲۷
- ۳-۲. مباحث نظری شیوه‌های استنباط گزاره‌های مشاوره‌ای از قرآن..... ۲۸
- ۱-۳-۲. مفردات آیات..... ۲۸
- ۲-۳-۲. دلالت‌ها..... ۲۸
- الف. دلالت مطابقی..... ۲۹
- ب- دلالت التزامی..... ۲۹
- ت- دلالت اشاری..... ۲۹
- ث. دلالت ظاهر آیات..... ۳۰
- ح- مفهوم موافق..... ۳۱

- فصل سوم: مشکلات روانی..... ۳۶
- ۱-۳. افسردگی..... ۳۷
- گزاره های مشاوره ای استنباط شده از قرآن در مواجهه با افسردگی..... ۳۹
- الف. خود شناسی..... ۴۰
- الف. ۱. شناخت جایگاه ویژه انسان در نظام آفرینش..... ۴۰
- گزاره اول: روح الهی انسان، سزاوار خودکم بینی نیست..... ۴۰
- گزاره دوم: انسان کامل ترین جلوه گاه قدرت خداوند است..... ۴۲
- گزاره سوم: انسان برترین آفریده ی خداوند است..... ۴۳
- الف. ۲. شناخت ویژگی های فردی و نوعی انسان..... ۴۵
- گزاره اول: گستره ی اختیار انسان در پرتو قوانین حکیمانه ی هستی معنا می گیرد..... ۴۶
- گزاره دوم: بایدها در گستره ی توانمندی ها معنا می گیرد..... ۴۷
- گزاره سوم: انسان ها، شخصیت هایی ناهمسان و غیرقابل مقایسه و داوری دارند..... ۴۸
- گزاره چهارم: میزان چشمداشت از دیگران، هماهنگ با شخصیت آنهاست..... ۴۹
- ب. پیرامون شناسی..... ۵۰
- گزاره اول: روی گردانی از یاد الهی، زمینه ساز ورود افکار منفی است..... ۵۰
- گزاره دوم: مداومت در یاد خداوند، همنشینی با فرشتگان نشاط افزا را در پی دارد..... ۵۲
- گزاره سوم: سختی و دشواری همواره انسان خاکی را فراگرفته است..... ۵۳
- گزاره پنجم: آدمی به دنیا آمد تا در کوران حوادث، عیار انسانی خود را بالا ببرد..... ۵۶
- گزاره ششم: بخت هر شخصی در گرو افکار و رفتار آگاهانه و مختارانه ی اوست..... ۵۸
- گزاره هفتم: شکر نعمت، باعث وسعت وجود، برای پذیرش رحمت های ویژه ی الهی می کند..... ۶۱

- گزاره هشتم: پاداش غم، غم است..... ۶۳
- گزاره نهم: آسانی به همراه سختی است..... ۶۵
- گزاره دهم: ایمان، عمل صالح، نماز و انفاق، اندوه و نگرانی را می زداید..... ۶۶
- گزاره یازدهم: توبه، باران رحمت و امید الهی برای رهایی از دلتنگی ها است..... ۶۸
- گزاره دوازدهم: خوارکی ها، جایگاه ها، پوشیدنی ها و رفتارهای بهشتیان، الگوها و جایگزین های مناسبی برای رفتارهای افسرده ساز است..... ۷۰
- خوردنی های بهشتی..... ۷۱
- میوه جات..... ۷۲
- گوشت پرندگان..... ۷۳
- جایگاه بهشتیان..... ۷۳
- رفتار بهشتیان..... ۷۴
- گزاره سیزدهم: نا امیدی از گشایش الهی کفر است..... ۷۴
- گزاره چهاردهم: نا امیدی گمراهی است..... ۷۵
- نتیجه..... ۷۵
- ۲-۳. اضطراب..... ۷۹
- گزاره اول: یاد خداوند، آرام بخش است..... ۸۲
- گزاره دوم: باور به اراده ی حکیمانه ی الهی، سبب آرامش می شود..... ۸۲
- گزاره چهارم: توجه انسان به استعدادها و توانمندی هایش، در کاهش اضطراب سودمند است..... ۸۴
- گزاره سوم: توجه به مالکیت مطلق حکیمانه ی خداوند بر تمام واسطه ها، آرامش بخش است..... ۸۴
- گزاره پنجم: خوش گمانی نسبت به خداوند، زمینه ساز یاری الهی است..... ۸۵

- گزاره ی ششم: شناخت عامل واقعی مسأله ی اضطراب زا ، از بین برنده ی اضطراب است..... ۸۶
- گزاره هفتم: ازدواج سبب آرامش می شود..... ۸۸
- نتیجه..... ۸۸
- فصل چهارم: مشکلات زناشویی (اختلال در کارکرد جنسی)..... ۸۸
- گزاره های مشاوره ای قرآن در مواجهه با اختلال در کارکرد جنسی..... ۹۱
- گزاره اول: زنان و مردان دو جنس کاملاً متفاوت در بروز رفتارهای جنسی اند..... ۹۱
- گزاره دوم: انتظار همسران از یکدیگر در زندگی زناشویی، با در نظر گرفتن تفاوت های جنسیتی باشد..... ۹۱
- گزاره سوم: خواهندگی مردان و خواستگی زنان از انگیزش های زیستی است که باید برآورده شود..... ۹۲
- گزاره چهارم: مردان نیاز زیستی به «مردانه دیده شدن» دارند..... ۹۴
- گزاره پنجم: زنان و مردان علیرغم شخصیت های متفاوت جنسیتی شان، در گوهر انسانی مشترکند..... ۹۷
- گزاره ششم: ازدواج، برای رسیدن به آرامش است..... ۹۹
- گزاره هفتم: همتایان پیش از ازدواج، نظر همدیگر را درباره ی اصل قوامیت مردان جویا شوند..... ۹۹
- گزاره هشتم: بایسته است قبل از ازدواج مؤلفه های مؤثر در شاکله ی یکدیگر را بررسی نمود..... ۱۰۶
- گزاره نهم: همتایان نسبت به همدیگر بد گمان نباشند..... ۱۰۷
- گزاره دهم: همتایان نباید گمان های خود را پیگیری کنند..... ۱۰۷
- گزاره یازدهم: همتایان نباید در کارهای یکدیگر واکاوی کنند..... ۱۰۹
- گزاره دوازدهم: همتایان، همواره برای پوشاندن عیب همدیگر تلاش کنند..... ۱۱۰
- گزاره سیزدهم: همتایان با خویشاوندان یکدیگر ارتباط برقرار کنند..... ۱۱۱
- گزاره چهاردهم: همتایان اختلاف دیدگاه های همدیگر را پذیرفته، بحث و گفتگویی نظام مند با هم داشته باشند..... ۱۱۳

- گزاره پانزدهم: همتایان شیوه ی مناسبی را برای بحث کردن انتخاب کنند..... ۱۱۳
- نتیجه..... ۱۱۴
- فصل پنجم: مشکلات زناشویی (همسر آزاری مردان)..... ۱۱۷
- ۱-۲-۵. مرحله صلح..... ۱۱۹
- گزاره اول: صلح ، سفارش خداوند است..... ۱۲۰
- گزاره ی دوم: زمینه ی پذیرش صلح، بازسازی سلامت روان و اندیشه و رفتار برای کنار آمدن با شرایط بحرانی است. ۱۲۱
- گزاره سوم: یکی از زمینه های پذیرش صلح، هماهنگ نمودن میزان چشمداشت از دیگران با شخصیت آنهاست..... ۱۲۱
- گزاره چهارم: یکی از زمینه های پذیرش صلح، توجه به اصل همراهی همیشگی سختی با آدمی است..... ۱۲۳
- گزاره پنجم: یکی از زمینه های پذیرش صلح، توجه به فلسفه ی سنت امتحان است..... ۱۲۲
- گزاره ششم: صلح فرایندی دوسویه است که شامل مردان همسرآزار هم می شود..... ۱۲۲
- گزاره هفتم: یکی از زمینه های پذیرش صلح، یاد آوری جنبه های مثبت زندگی است..... ۱۲۳
- گزاره هشتم: صلح فرایندی دوسویه است که شامل مردان همسرآزار هم می شود..... ۱۲۳
- گزاره نهم: آموزه های قرآنی به مردان همسرآزار در سه محور بازسازی روانی، تقوا و نیکوکاری ارائه می شوند. ۱۲۵
- ۲-۲-۵. مرحله جدایی..... ۱۲۴
- گزاره اول: همزیستی ناسازگارانه مورد تأیید قانون خداوند نیست..... ۱۲۴
- گزاره دوم: با امیدواری به وسعت دهندگی حکیمانه الهی، دشواری های بعد از جدایی هموار می شود..... ۱۲۵
- نتیجه..... ۱۲۵

فصل ششم: طلاق..... ۱۲۸

گزاره های مشاوره ای استنباط شده از قرآن در رویارویی با طلاق..... ۱۲۹

گزاره اول: سرباز زدن از حدود الهی، تباهی حقوق خویشتن است..... ۱۲۸

گزاره دوم: رعایت حدود الهی، گشایش از مشکلات را در پی دارد..... ۱۳۰

گزاره سوم: رعایت حدود الهی، زندگی رضایت بخشی را بعد از طلاق، در پی دارد..... ۱۳۱

گزاره چهارم: توکل به خداوند، خدابسندهی را در پی دارد..... ۱۳۰

گزاره پنجم: بعد از هر دشواری، گشایشی است..... ۱۳۲

گزاره ششم: یکی از حدود الهی در بحران طلاق، حفظ زمان عده بر زن و مرد است..... ۱۳۲

گزاره هفتم: یکی از حدود الهی در زمان عده، همزیستی زن و مرد در یک مکان است..... ۱۳۴

گزاره هشتم: یکی از حدود الهی در زمان عده، رفتار شایسته ی متقابل زن و مرد است..... ۱۳۴

گزاره نهم: رعایت عده و دستورات مربوط به آن، مسیری را برای زندگی مجدد هموار می کند..... ۱۳۵

گزاره دهم: مردان برای اهداف کینه توزانه، به زندگی با همتای سابق برنگردند..... ۱۳۵

گزاره یازدهم: یکی از حدود الهی، جدایی به گونه ای شایسته است..... ۱۳۵

نتیجه..... ۱۳۷

فصل هفتم: مشکلات اقتصادی خانواده..... ۱۳۹

گزاره های مشاوره ای استنباط شده از قرآن در مواجهه با مشکلات اقتصادی خانواده..... ۱۴۰

گزاره اول: نگرش توحیدی، اندیشه ای سالم و آرام را نسبت به امور مالی پدید می آورد..... ۱۴۰

گزاره دوم: تنگی و فراخی روزی بر اساس تقدیری حکیمانه است..... ۱۴۱

گزاره سوم: دارایی ها متناسب با سعی و تلاش است..... ۱۴۲

گزاره چهارم: اصل تناسب دارایی با تلاش، در مسیری نظام مند تعریف می شود..... ۱۴۳

گزاره پنجم: آخرت نسبت به دنیا اصالت دارد..... ۱۴۶

- گزاره ششم: اصالت بخشی به آخرت، بهره های دنیوی را بیشتر می کند. ۱۴۷.....
- گزاره هفتم: انفاق مال، فرد را آماده و توانمند می کند تا در مسیری آسان و هموار قرار گیرد..... ۱۵۰
- گزاره هشتم: زیاده خواهی از دنیا، نا آرامی در زندگی را در پی دارد..... ۱۴۹
- گزاره نهم: کمبودهای مالی یکی از موارد امتحان الهی است..... ۱۵۱
- گزاره دهم: پرهیزگاری، به عنوان اصلی هماهنگ با قوانین هستی، سبب گشایش مشکلات و زمینه ساز روزی رسانی می شود..... ۱۵۲
- گزاره یازدهم: نادیده انگاری نعمت ها، نا آرامی را در پی دارد..... ۱۵۴
- گزاره دوازدهم: استغفار بر ناپرهیزی های خود از حدود الهی، برکات آسمان و زمین را می گشاید... ۱۵۵
- گزاره سیزدهم: شکیبایی در رویارویی با کمبودهای اقتصادی، جامع ترین راهکار قرآنی است... ۱۵۶
- نتیجه..... ۱۵۸
- فصل هشتم: مشکلات مربوط به مسائل تربیتی خانواده..... ۱۶۰
- الف. آسیب های مربی به فرایند تربیت..... ۱۵۹
- ب. آسیب های مربی به فرایند تربیتی..... ۱۶۱
- ج. آسیب های ناشی از ناهماهنگی محتوای تربیتی با پیرامون..... ۱۶۱
- گزاره های مشاوره ای استنباط شده از قرآن در رویارویی با مشکلات تربیتی..... ۱۶۳
- گزاره اول: تفاوت های فردی، نقش تعیین کننده ای در گزینش شیوه ی تربیتی دارند..... ۱۶۳
- گزاره دوم: شیوه های تربیتی در مراحل مختلف سنی، متفاوت است..... ۱۶۴
- گزاره سوم: نقش جنسیت در شیوه ی تربیت، باید به طور منطقی و واقع گرایانه اعمال شود..... ۱۶۸
- گزاره چهارم: پیش فرض های شناختی مربی در شیوه ی تربیت، نقش تعیین کننده ای دارد..... ۱۶۹
- گزاره پنجم: استدلال مقایسه ای، شیوه ی مناسبی برای ایمنی از جریان فراملی کردن فرهنگهاست. ۱۷۱

- گزاره ششم: استدلال های نقلی و عقلی مربی، در شناخت زای و انگیزه دادن به مربی سودمند است..... ۱۷۲
- گزاره هفتم: نتیجه گیری از رخدادها در راستای اهداف تربیتی، باعث ژرف سازی آموزه های تربیتی می شوند..... ۱۷۳
- گزاره هشتم: زمینه سازی برای ترک تدریجی عادت های نامناسب، از روش های تربیتی قرآن است..... ۱۷۴
- گزاره نهم: یاد آوری به صورت های گوناگون، در ژرف سازی آموزه های تربیتی سودمند است. ۱۷۷
- گزاره دهم: پرسش های مربی، در راستای اهداف تربیتی، پاسخ داده شوند..... ۱۷۸
- گزاره یازدهم: واداشتن مربی به نماز، شیوه ای مناسب برای ایمنی از آلاینده های تربیتی پیرامونی است..... ۱۸۰
- گزاره دوازدهم: ناسازگاری گفتار و کردار مربی، فرایند تربیت را مختل می کند..... ۱۸۱
- گزاره سیزدهم: ناسازگاری رویکردی بین مربیان مشترک، فرایند تربیت را مختل می کند..... ۱۸۳
- گزاره چهاردهم: نرم خویی و دل رحمی به عنوان اولین شکل رابطه ی عاطفی بین مربی و مربی است..... ۱۸۴
- گزاره پانزدهم: وعده ی پاداش بر هشدار پیشی می گیرد..... ۱۸۵
- گزاره شانزدهم: وعده ی پاداش های کوتاه مدت بر پاداش های بلند مدت برای متریبانی با درک غیر انتزاعی پیشی گیرد..... ۱۸۶
- گزاره هفدهم: وعده ی پاداش های مادی بر پاداش های معنوی برای متریبانی با درک غیر انتزاعی پیشی گیرد..... ۱۸۶
- گزاره هیجدهم: پاداش ها در نزد مربی ارزشمندتر از رفتارهای انجام شده باشند..... ۱۸۶
- گزاره نوزدهم: در رویارویی با ترک آموزه های تربیتی توسط مربی، پاداش ها قطع شود..... ۱۸۷

- گزاره بیستم: چشم پوشی از رفتارهای نامناسب متربی، مشروط به جریمه ای متناسب با آن رفتار شود..... ۱۸۸
- گزاره بیست و یکم: در رویارویی با ترک آموزه های تربیتی، متربی از داده هایش محروم شود. ۱۸۹
- گزاره بیست و دوم: بعد از محرومیت متربی از داشته هایش و پشیمانی او، برای بازگشتش زمینه سازی شود..... ۱۹۰
- گزاره بیست و سوم: بعد از بازگشت متربی به زنجیره فرایند تربیت، پاداش ویژه ای برای او در نظر گرفته شود..... ۱۹۱
- نتیجه..... ۱۹۱
- فصل نهم: مشکلات مربوط به داغدیدگی..... ۱۹۴**
- ۱-۹. جستار واژگان همبسته با داغدیدگی در قرآن..... ۱۹۵
- ۲-۹. گزاره های مشاوره ای استنباط شده از قرآن در مواجهه با داغدیدگی..... ۱۹۶
- گزاره اول: هر رخداد ناخوشایندی، ناپسند نیست..... ۱۹۷
- گزاره دوم: شکیبایی در رویارویی با شرایط بحرانی، هم راستایی با قانون هستی حاکم بر نظام انسانی است..... ۱۹۹
- گزاره سوم: الهی بودن بشارت به شکیبایان، آستانه ی شکیبایی را بالا می برد..... ۱۹۹
- گزاره چهارم: خداوند به شکیبایان، بهره های ویژه ای می بخشد..... ۲۰۰
- گزاره پنجم: همه ی اعمال شکیبایان، هم سنگ بهترین اعمالشان پاداش داده می شود..... ۲۰۲
- گزاره ششم: شایسته است سوگواری در چارچوب اصولی ضابطه مند انجام پذیرد..... ۲۰۲
- گزاره هفتم: پذیرش توحید و معاد، فرایند سوگواری را بهینه می کند..... ۲۰۵
- گزاره هشتم: بریدن از یاد خداوند، شرایط دشوار را ماندگارتر می کند..... ۲۰۷

نتیجه.....	۲۰۹
نتیجه گیری و پیشنهادها.....	۲۱۳
فهرستی از گزاره های مشاوره ای.....	۲۱۴
پیشنهادها.....	۲۲۵
الف. منابع فارسی و عربی.....	۲۲۷
ب. منابع انگلیسی.....	۲۳۸
ج. مجلات.....	۲۳۹

فصل اول: کلیات

همواره مشاور، در فن مشاوره که یک گفتگوی برنامه ریزی شده و هدفمند دوسویه است، گزاره هایی را به کار می برد تا مراجع را در حل مشکلش یاری نماید. خاستگاه این گزاره ها متفاوت است. گاهی این گزاره ها ریشه در دیدگاه های صاحبان نظریه های مشاوره ای درباره ی ماهیت انسان و پیرامونش دارد. گاهی اوقات، مشاور دیدگاه های شخصی خود را هم دخیل می کند. دیدگاه هایی که ممکن است از تجربه ها یا اعتقادهای او نشأت گرفته باشد. اما در هر صورت، هیچگاه در این گفتگوی دوسویه، باورهای مراجع نادیده گرفته نمی شود.

در میهن اسلامی ما، قطعاً یکی از خاستگاه های گزاره های مشاوره ای، متون دینی مان است که با فرهنگ و باورهای مراجعان نیز تناسب دارد.

در این پژوهش تلاش شده است که با توجه به آموزه های قرآن کریم، گزاره هایی استنباط شود که مشاور می تواند با استناد به آن ها، مراجع قرآن باورش را در حل مشکلش یاری رساند.

در این فصل به ذکر کلیاتی درباره ی بیان مبسوط موضوع، سؤال ها، اهداف، ضرورت و پیشینه ی موضوع، همچنین ساختار پژوهش پرداخته می شود.

۱-۱. بیان مسأله

از دیر باز کسانی که با مشکلاتی مواجه می‌شدند، دست استمداد به سوی افرادی دراز می‌کردند که می‌توانستند در رفع آن مشکلات بکوشند. در جوامع گذشته از روحانیان به عنوان مددکاران بهره می‌جستند^۱، اما در این اواخر عالمان رشته‌های پزشکی و روان‌شناسی جایگزین آن‌ها شدند.^۲ اگرچه هنوز روحانیان در جوامع دینی، جایگاه مهمی در فن مشاوره دارند. در سده‌ی اخیر، دین بار دیگر در مجامع علمی به عنوان نیروی امدادرسان مطرح شد و مطالعه‌ی دین از دیدگاه روان‌شناختی آغاز گردید. هاردی^۳ (۱۹۶۹ م) در آکسفورد، اولین تحقیقات تجربیه‌ی مذهبی را بنیان نهاد و اطلاعاتی از تجربیات مذهبی هزاران نفر از مردم گردآوری کرد و نتیجه گرفت در اوان کودکی احساساتی نسبت به یک حقیقت فراتر آشکار می‌شود؛ احساسی مبنی بر این که چیز دیگری به جز خود فرد وجود دارد؛ احساس نیاز به شخصیت بخشیدن به این وجود به عنوان رب و برقراری ارتباط با او از طریق دعا کردن.^۴ بعد از او یونگ (۱۹۶۱-۱۸۷۵)، آلپورت^۵ (۱۸۹۷-۱۹۶۷)، ویکتور/امیل فرانکل^۶ و جیمز^۷ از جمله روان‌شناسانی بودند که اعتقاد داشتند ماهیت سازمان یافتگی روانی از سلامت معنوی افراد ناشی می‌شود.^۸ نکته‌ی مهم این که اگر چه آن‌ها به تأثیر معنویت و دین در بهداشت روان معترف بودند، هیچ کدام برای درمان مراجعان خود از گزاره‌های مبتنی بر آموزه‌های دین استفاده نکردند. این روان‌شناسان صرفاً از زمینه‌های مذهبی مراجعین خود برای درمان آن‌ها مدد می‌گرفتند. چنان که فرانکل معتقد بود به بیمار باید دین‌داری ناخودآگاهش یادآوری شود.^۹ همچنین این روان‌شناسان یا خود دین‌دار بودند، یا از طریق آزمون و مطالعه‌ی نگرش‌ها و رفتارهای دینی مراجعان خود به معنادار بودن تأثیر دین در بهداشت روان معتقد شدند.

در چند دهه‌ی اخیر معدود پژوهشگرانی مانند/زهر^{۱۰} و همکارانش (۱۹۹۴) خود از روان درمانگری مذهبی با روش مشاوره‌ی مسیحی استفاده نموده‌اند.^{۱۱} در راستای پژوهش غربیان در

۱. احمد، احمدی، مقدمه‌ای بر مشاوره و روان‌درمانی، چ دوم، (اصفهان: دانشگاه اصفهان، ۱۳۶۸)، ۶.

۲. علی نقی، فقیه‌ی، بهداشت و سلامت روان در آینه علم و دین، چ اول، (قم: انتشارات حیات سبز، ۱۳۸۴)، ۳۵.

۳. Hardy

۴. خدایاری فرد، «روان‌درمانی و معنویت»، حوزه و دانشگاه، ۳۱، ۸، ۱۳۸۱: ۵۸

۵. Allport

۶. Farnkl

۷. James

۸. علی نقی فقیه‌ی، ۳۶.

۹. ویکتور، فرانکل، خدا در ناخود آگاه، (ابراهیم، یزدی)، بی‌چا، (تهران: مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، بی‌تا)، ۶۱

۱۰. علی نقی، فقیه‌ی، ۵۰

۱۱. همان، ۵۴

رابطه با تأثیر دین بر کاهش مشکلات و فشارهای روانی، مسلمانان نیز از آموزه‌های دین اسلام مدد جستند. به عنوان مثال می‌توان از کار بالینی *خدا یاری فرد* (۱۳۷۹) در کاربرد مثبت‌نگری در روان‌درمانی بر اساس دیدگاه اسلامی نام برد که با استفاده از روش مثبت‌نگری از دیدگاه اسلام به درمان افسردگی و احساس حقارت پرداخته است.^۱ همچنین می‌توان به پژوهش‌های فقهی اشاره کرد که با آموزش‌های حدیثی به زوج‌های ناسازگار، باعث کاهش تنش میان آن‌ها شده است.^۲ برخی تألیفات نیز به آموزه‌های اسلامی سودمند در مشاوره پرداخته‌اند که از آن جمله می‌توان به *مشاوره در آینه علم و دین* (فقهی، ۱۳۸۴) و *رضایت‌مندی در زندگی* (پسندیده، ۱۳۸۴) اشاره کرد. نکته‌ی مورد توجه این است که این تحقیقات معطوف به آموزه‌های حدیثی هستند و کمتر رویکرد قرآنی دارند.

در پژوهش حاضر، کوشش بر این است که با نظر به تأثیر دین در رفع مشکلات و با تبیین شیوه‌های استنباط مبتنی بر مبانی و قواعد تفسیری و تأویلی از آموزه‌های قرآنی به عنوان یکی از منابع مستند دینی، گزاره‌هایی استنباط شود که در امر مشاوره به کار آیند و مشاور با استناد به آن‌ها بتواند تغییر معنادار و مثبتی در نگرش، رفتار و هیجانات مراجع پدید آورد. شایسته یاد آوری است که این گزاره‌های قرآنی، برای مراجعانی کاربرد دارد که اختلالات و یا مشکلات، قدرت تفکر و تصمیم‌گیری آن‌ها را مختل نکرده باشد؛ زیرا بسیاری از آموزه‌های قرآنی، شناختی هستند و فرد خود باید در پذیرش آن و تغییر انگاره‌هایش تلاش کند. همچنین اعتبار آموزه‌های قرآنی، مبتنی بر سه اصل الهی بودن الفاظ قرآن، عدم تحریف و جاودانگی آن است. بنابراین گزاره‌های قرآنی برای مراجعانی مفید خواهد بود که اصول مذکور را باور داشته باشند.

۲-۱. سؤالات پژوهش

با توجه به تبیین مسأله، سؤال اصلی پژوهش حاضر عبارت است از:

شیوه‌های استنباط گزاره‌های مشاوره‌ای از تحلیل آیات کدامند؟

^۱ همان، ۵۶.

^۲ علی نقی فقهی، «آموزش‌های روان‌شناختی مبتنی بر قرآن و حدیث و بررسی روانی و تربیتی آن در روابط همسران»، *مجله تربیت اسلامی*، (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)، ۴، (۱۳۸۶): ۸۹.

شیوه های استنباطی در پژوهش حاضر، با بررسی نمونه هایی از مشکلات و استنباط راهکارهای قرآنی در حل آنها تبیین می گردد. در همین راستا سؤال های فرعی زیر در این پژوهش عبارتند از:

۱. استنباط گزاره های مشاوره ای سودمند در رویارویی با مشکلات روانی، بر اساس چه شیوه هایی است؟

۲. استنباط گزاره های مشاوره ای سودمند در رویارویی با مشکلات خانوادگی اعم از مشکلات زناشویی، اقتصادی و تربیتی خانواده، بر اساس چه شیوه هایی است؟

۳. استنباط گزاره های مشاوره ای سودمند در رویارویی با داغدیدگی ها، بر اساس چه شیوه هایی است؟

۳-۱. فرضیه های پژوهش

بر پایه ی سؤالات فوق، فرضیه های زیر در خور طرح اند:

۱. تفاوت معنا داری در شیوه های استنباط گزاره های مشاوره ای برای مشکلات روانی، زناشویی، مشکلات مربوط به مسائل اقتصادی، تربیتی و داغدیدگی ها وجود ندارد.

۲. گزاره های مشاوره ای قرآن در مواجهه با مشکلات تربیتی خانواده، غالباً با شیوه ی تأسی از روش خداوند در برخورد با بندگان، قابل استنباط است.

۳. گزاره های مشاوره ای استنباط شده از آیات در مواجهه با برخی مشکلات مانند افسردگی، داغدیدگی، طلاق، همسر آزاری مردان مشترک به نظر می رسد.

۴. بیشترین گزاره های مشاوره ای، از طریق الغای خصوصیت از آیات، انواع دلالت ها (دلالت الفاظ، دلالت مفهوم کلام، دلالت های اشاری و التزامی) و تنقیح مناط استنباط می شوند.